

Wojciech Góralski

UMOWA RAMOWA MIĘDZY STOLICĄ APOSTOLSKĄ I REPUBLIKĄ KONGA W SPRAWIE RELACJI MIĘDZY KOŚCIOŁEM KATOLICKIM I PAŃSTWEM Z 3 LUTEGO 2017 ROKU

Wśród państw afrykańskich, które zawarły umowę ze Stolicą Apostolską¹, znalazła się m.in. Republika Kongo. Umowa ramowa (*Accordo Quadro*) została zawarta 3 lutego 2017 r. w Brazzaville (w jednakowo autentycznych egzemplarzach – każdy w jęz. włoskim i francuskim), a podpisali ją kard. P. Parolin, Sekretarz Stanu (w imieniu Stolicy Apostolskiej) i C. Mouamba, Premier Republiki Kongo (w imieniu tego państwa)².

Republika Kongo – środkowoafrykańskie państwo, sąsiadujące z Gabonem, Kamerunem, Republiką Środkowoafrykańską, Angolą i Demokratyczną Republiką Kongo (dawny Zair), zamieszkiwane głównie przez plemiona Bakongo, Bateke i Bosi, od 1885 r. będące kolonią francuską, a w latach 1910-1958 stanowiące część Francuskiej Afryki Równikowej, niepodległość uzyskało w 1960 r. Przyjęło wówczas nazwę Kongo Brazzaville, zmienioną w 1969 r. na Ludową Republikę Kongo, a w 1991 r. na Republikę Kongo. W kraju tym liczącym w 2017 r. 5,2 mln mieszkańców, katolicy stanowią

Ks. prof. dr hab. WOJCIECH GÓRALSKI, kierownik Zakładu Kościelnego Prawa Rodzinnego, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie; ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Polska; e-mail: w_goralski@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

¹ Umowy ze Stolicą Apostolską zawarły następujące państwa Afryki – Angola: 2019 (ogólna), Benin: 2016 (ogólna), Burkina-Faso: 2019 (ogólna), Burundi: 2012 (ogólna), Kamerun: 1989 i 1995 (specjalne), Zielony Przylądek: 2013 (ogólna), Czad: 2013 (ogólna), Kongo – Republika Demokratyczna: 2016 (ogólna), Wybrzeże Kości Słoniowej: 1989 i 1992 (specjalne), Gabon: 2001 (ogólna), Gwinea Równikowa: 2012 (ogólna), Maroko: 1983-1984 (ogólna), Mozambik: 2011 (ogólna), Republika Środkowoafrykańska: 2016 (ogólna), Republika Kongo: 2017 (ogólna), Tunezja: 1964 (ogólna). Zob. *Accordi bilaterali vigenti della Santa Sede*, https://www.iuscangreg.it/accordi_senta_sede.pkp [dostęp: 6.04.2020].

² *Accordo Quadro tra la Santa Sede e la Repubblica del Congo sulle Relazioni tra la Chiesa e lo stato* (3.02.2017), „Communications” 51 (2019), nr 2, s. 401-11.

blisko 53%. Struktura administracyjna Kościoła katolickiego, będąca uwieńczeniem działalności misyjnej rozpoczętej tam w końcu XV w., została ustanowiona w 1955 r.: obejmuje prowincję kościelną Brazzaville, w skład której wchodzi archidiecezja Brazzaville i osiem diecezji [Dziura 2002, 601-602].

Umowa ramowa Republiki Konga ze Stolicą Apostolską została ratyfikowana 2 lipca 2019 r., kiedy to dokonano wymiany dokumentów ratyfikacyjnych. W tym samym dniu, stosownie do art. 18 tegoż traktatu, jego postanowienia weszły w życie. Jak zaznaczono w tytule umowy, dotyczy ona wzajemnych relacji Kościoła katolickiego i Republiki Konga.

W strukturze umowy dwustronnej, obejmującej preambułę i 18 artykułów, można dostrzec następujące segmenty tematyczne: zasady ogólne (art. 1-5), wykonywanie przez Kościół własnej misji apostolskiej oraz nienaruszalność miejsc kultu, cmentarzy i obiektów kościelnych (art. 6), obsadzanie urzędów kościelnych (art. 7), sprawy karne duchownych i osób zakonnych oraz sekrety: spowiedzi i zawodowy (art. 8-9), dobra materialne kościelnych osób prawnych i fundacje (art. 10), wydawanie przez Kościół publikacji oraz posługiwanie się środkami przekazu (art. 11), zrzeczanie się wiernych (art. 12), prowadzenie przez Kościół działalności wychowawczej (art. 13), opieka duszpasterska kapelanów nad członkami publicznych sił kongijskich i sił zbrojnych oraz nad wiernymi przebywającymi lub pracującymi w zakładach penitencjarnych i szpitalnych, a także w instytucjach opieki medycznej i społecznej (art. 14), tworzenie przez Kościół instytucji charytatywnych, wychowawczych i opieki społeczno-zdrowotnej oraz udział finansowy Państwa w działalności Kościoła na rzecz dobra wspólnego w zakresie zdrowia, wychowania oraz pomocy społecznej i medycznej (art. 15), postanowienia końcowe (art. 16-18).

1. Preambuła

W Preambule, złożonej z czterech akapitów, układające się strony określiły przesłanki zawarcia umowy ramowej.

Tak więc przesłanką podstawową, zawartą w akapicie pierwszym, jest „pragnienie stron określenia w ramach prawnych relacji między Kościołem katolickim i Państwem kongijskim”³.

W akapicie drugim wymieniono przesłanki prawne zawarcia umowy: „normy konstytucyjne Republiki Konga, akta Soboru Watykańskiego II, normy prawa kanonicznego oraz uznane na forum międzynarodowym zasady w przedmiocie wolności, przekonań i religii”⁴.

Choć nie wskazano tutaj *expressis verbis*, którymi przesłankami kieruje się każda ze stron, to z natury rzeczy wynika, że dla Konga są to własne zasady konstytucyjne, dla Stolicy Apostolskiej zaś akta (*de facto* chodzi o dokumenty końcowe) *Vaticanum II* oraz normy prawa kanonicznego. Natomiast przesłanką dla obu stron są zasady prawa międzynarodowego.

Przedmiotem przesłanki zawartej w akapicie trzecim jest „uznanie znaczenia Kościoła katolickiego i jego wiernych w życiu narodowym Konga, rola Kościoła katolickiego w rozwoju duchowym, społeczno-kulturalnym i pedagogicznym narodu kongijskiego, a także bogactwo tradycji religijnych kontynentu afrykańskiego”⁵.

Wreszcie w akapicie czwartym układające się strony stwierdzają, iż „uznają szacunek dla zasad sakralności życia i godności ludzkiej, jak również praw człowieka i podstawowych wolności”⁶.

---

³ „La Santa Sede e la Repubblica del Congo: Desiderose di fissare il quadro giuridico delle relazioni fra la Chiesa cattolica e lo Stato congolese”.

⁴ „Tenendo conto delle norme costituzionali della Repubblica del Congo, degli Atti del Concilio Ecumenico Vaticano II, delle norme del diritto canonico e dei principi internazionalmente riconosciuti in materia di libertà, di credo e di religione”.

⁵ „Considerando l'importanza della Chiesa cattolica e dei suoi fedeli nella vita nazionale del Congo, il ruolo della Chiesa cattolica nello sviluppo spirituale, socio-culturale e pedagogico del Popolo congolese, come anche la ricchezza delle tradizioni religiose del Continente africano”.

⁶ „Reiterando il rispetto dei principi della sacralità della vita e della dignità umana, nonché dei diritti dell'uomo e delle libertà fondamentali”.

2. Zasady ogólne (art. 1-5)

Wśród zasad ogólnych przyjętych w umowie znalazło się pięć artykułów poświęconych kwestiom o znaczeniu podstawowym, których uregulowania stanowią podstawę dla regulacji szczegółowych.

W art. 1 stwierdza się, że „Stolica Apostolska i Państwo kongijskie określają w zawieranej umowie ramowej zasady i normy, które stanowią podstawę relacji i form współdziałania Kościoła katolickiego i Państwa kongijskiego”⁷. Przepis ten określa więc charakter zasad i norm obecnych w umowie ramowej: stanowią one podstawę relacji dwustronnych oraz sposobów współdziałania obu podmiotów.

Przedmiotem art. 2 jest fundamentalne principium, w myśl którego „Kościół katolicki i Państwo kongijskie, każde w swojej dziedzinie, są suwerenne, niezależne i autonomiczne. Zasady te stanowią podstawę ich relacji i jakiegokolwiek działania, które oba podmioty mogą wykonywać łącznie dla dobra duchowego i materialnego człowieka lub na rzecz dobra wspólnego, w poszanowaniu godności i praw osoby ludzkiej”⁸.

Zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła katolickiego, pochodząca z konstytucji *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II⁹, stanowi zapis powszechnie przyjęty we współczesnych umowach Stolicy Apostolskiej z państwami. Gdy chodzi o „suwerenność” obu podmiotów, to pojęcie to nie wnosi nowej treści w stosunku do „niezależności i autonomii”. W tekście artykułu mowa jest o „zasadach” wzajemnych relacji i współdziałania, tymczasem *de facto* chodzi o jedną zasadę: niezależności i autonomii.

---

⁷ „La Santa Sede e la Repubblica del Congo definiscono, con il presente Accordo Quadro, i principi e le norme che reggono le relazioni e le modalità di collaborazione tra la Chiesa cattolica e lo Stato congolese”.

⁸ „La Chiesa cattolica e lo Stato congolese sono, ciascuno nel proprio ordine, sovrani, indipendenti e autonomi. Questi principi sono alla base delle loro relazioni e di qualsiasi attività che essi possono compiere congiuntamente per il benessere spirituale e materiale dell'uomo o a favore del bene comune, nel rispetto della dignità e dei diritti della persona umana”. Zob. Góralski 2015, 81.

⁹ Sacrosanctum Concilium Oecumenicum Vaticanum II, Constitutio pastoralis de Ecclesia in mundo huius temporis *Gaudium et spes* (7.12.1965), AAS 58 (1966), s. 1025-115; tekst polski w: Sobór Watykański II, *Konstytucje. Dekrety. Deklaracje*, tekst polski, nowe tłumaczenie, Pallottinum, Poznań 2002, s. 526-606, nr 76.

Zasada ta, jak stwierdzono w artykule, jest nie tylko podstawą wzajemnych odniesień Kościoła katolickiego i Państwa kongijskiego, lecz również współdziałania tych podmiotów, w którym to współdziałaniu (podejmowanym w celach określonych w artykule) należy respektować godność i prawa osoby ludzkiej.

W art. 3 ust. 1 „Republika Konga uznaje osobowość prawną o charakterze publicznym Kościoła katolickiego, którą posiada z natury”¹⁰.

W nauce kościelnego prawa publicznego przyjmuje się, że Kościół katolicki posiada podmiotowość publicznoprawną o charakterze międzynarodowym. Jako byt posiadający taką podmiotowość podejmuje swoje działania prawne za pośrednictwem swojego najwyższego organu, którym jest Stolica Apostolska [Krukowski 2000, 149-50; Krukowski i Warchałowski 2000, 104-107].

Z kolei w ust. 2 powołanego artykułu „Republika Konga uznaje osobowość prawną wszystkich instytucji Kościoła katolickiego, które zostały ustanowione jako osoba prawna o charakterze publicznym lub prywatnym przez Kodeks Prawa Kanonicznego i które rządzą się ich własnymi normami; w szczególności Konferencja Episkopatu Kongijskiego i wszystkie jednostki kościelne”¹¹.

Wszystkie zatem instytucje cieszące się osobowością prawną na podstawie przepisów kanonicznych, automatycznie uzyskują osobowość prawną na forum państwowym, przy czym nie istnieje obowiązek powiadamiania władz państwowych o utworzeniu danej instytucji (wyjątek stanowią jednostki kościelne ustanowione przez Stolicę Apostolską, o czym w art. 4 § 2).

Art. 4 § 1 zawiera najpierw gwarancję „swobodnego stanowienia przez Kościół katolicki norm prawnych w zakresie swojej kompetencji”, a nastę-

---

¹⁰ „La Repubblica del Congo riconosce la personalità giuridica a carattere pubblico che la Chiesa cattolica possiede per natura”.

¹¹ „La Repubblica del Congo riconosce la personalità giuridica di tutte le istituzioni della Chiesa cattolica, che sono costituite come persona giuridica di carattere pubblico o privato dal Codice di Diritto Canonico e che sono rette dalle loro norme proprie; in particolare, la Conferenza Episcopale del Congo e tutte le circoscrizioni ecclesiastiche”.

pnie uznanie „prawa do erygowania, modyfikowania i znoszenia instytucji kościelnych”¹².

Wydaje się, że treść tego paragrafu konsumuje zasada niezależności i autonomii obu wspólnot (religijnej i politycznej), wpisana do art. 2, a co za tym idzie paragraf ten jest zbędny.

Natomiast w § 2 tegoż artykułu przyjęto, iż „gdy Stolica Apostolska eryguje, modyfikuje lub znosi suwerennie jednostki kościelne, natychmiast informuje o tym kompetentne Władze kongijskie w ramach obecnej umowy ramowej”¹³.

W myśl tego przepisu obowiązek informowania władz państwowych o erygowaniu, zmodyfikowaniu lub zniesieniu jednostek kościelnych dotyczy wymienionych działań podjętych wyłącznie przez Stolicę Apostolską, nie zaś przez biskupa diecezjalnego.

W art. 5 „Republika Konga uznaje i gwarantuje Kościołowi katolickiemu, jego wiernym i odpowiedzialnym za swoje instytucje wolność komunikowania się i utrzymywania kontaktów ze Stolicą Apostolską, z Konferencjami Biskupów innych krajów, jak również z Kościołami partykularnymi, organizmami i osobami, które znajdują się w Republice Konga lub poza nią”¹⁴.

Wydaje się, że korzystniejsza byłaby redakcja, w której zamiast „[...] jego wiernym i odpowiedzialnym za swoje instytucje” pojawiłby się zwrot: „oraz jego osobom prawnym i fizycznym”¹⁵.

---

¹² „La Chiesa cattolica stabilisce liberamente le norme giuridiche nel suo ambito di competenza. Essa ha il diritto di erigere, di modificare o di sopprimere le istituzioni ecclesastiche”.

¹³ „Quando la Santa Sede erige, modifica o sopprime sovraneamente le circoscrizioni ecclesiastiche, ne informa immediatamente le Autorità congolesi competenti nel quadro del presente Accordo Quadro”.

¹⁴ „La Repubblica del Congo garantisce alla Chiesa cattolica, ai suoi fedeli e ai responsabili delle sue istituzioni, la libertà di comunicare e di mantenersi in contatto con la Santa Sede, con le Conferenze Episcopali di altri Paesi, come anche con le Chiese particolari, gli organismi e le persone che si trovano all'interno o all'esterno della Repubblica del Congo”.

¹⁵ Zob. Góralski i Adamczewski 1994, 31-34.

3. Wykonywanie przez Kościół własnej misji apostołskiej oraz nienaruszalność miejsc kultu, cmentarzy i obiektów kościelnych (art. 6)

Art. 6, obejmujący trzy ustępy, zawiera gwarancję swobodnego wykonywania przez Kościół własnej misji (ust. 1) oraz nienaruszalność miejsc kultu i cmentarzy (ust. 2-3).

W ust. 1 „Republika Konga gwarantuje Kościołowi katolickiemu swobodne wykonywanie swojej misji apostołskiej, w szczególności gdy chodzi o kult, kierowanie własnymi wiernymi i nauczanie we wszystkich jego formach, dzieła charytatywne, działalność stowarzyszeń i dzieła własnych instytucji”¹⁶.

Przepis ten zawiera więc gwarancję generalną udzieloną Kościołowi katolickiemu swobodnego wypełniania własnej misji apostołskiej. Użyty następnie zwrot „w szczególności” oznacza, że wymienione dalej obszary tejże misji apostołskiej Kościoła (sprawowanie kultu, kierowanie własnymi wiernymi, nauczanie, działalność charytatywna, działalność stowarzyszeń i dzieła własnych instytucji Kościoła) są jedynie wyszczególnieniem egzemplarycznym, nie zaś taksatywnym.

W ust. 2 czytamy: „W zgodności z własnym ustawodawstwem Republika Konga zapewnia nienaruszalność miejsc kultu, kościołów, kaplic, cmentarzy i ich przyległości, w szczególności domów biskupich, plebanii, konwentów, trybunałów i archiwów kościelnych. Służba publiczna może mieć dostęp do takich miejsc albo na prośbę kompetentnej władzy kościelnej albo, po uprzednim powiadomieniu tej władzy, w celu wykonywania nakazu sądowego dotyczącego osób oskarżonych o przestępstwo popełnione na terytorium Państwa”¹⁷.

---

¹⁶ „La Repubblica del Congo riconosce e garantisce alla Chiesa cattolica il libero esercizio della sua missione apostolica, in particolare per quanto riguarda il culto, il governo dei propri fedeli e l’insegnamento in tutte le sue forme, le opere caritative, le attività delle associazioni e le opere dei suoi istituti”.

¹⁷ „In conformità alla sua legislazione, Essa assicura l’invulnerabilità dei luoghi di culto, delle chiese, delle cappelle, dei cimiteri e le loro dipendenze, in particolare i vescovadi, le canoniche, i conventi, i tribunali e gli archivi ecclesiastici. La forza pubblica può accedere a tali luoghi o su richiesta dell’ Autorità ecclesiastica competente oppure, previa notifica

Wolno wyrazić obiekcję co do klauzuli „w szczególności”, oznacza ona bowiem, że przedmiotem zapewnienia nienaruszalności mogą być jeszcze inne miejsca (poza domami biskupimi, plebaniami, konwentami, trybunałami i archiwami kościelnymi), co w tak znaczącej materii może stwarzać trudności interpretacyjne (np. odnośnie do muzeów kościelnych).

Poza tym mankamentem redakcyjnym jest wyszczególnienie oddzielone przecinkiem: miejsc kultu, kościołów, itd., co oznaczałoby, że kościoły, itd. nie są miejscami kultu. Zamiast więc przecinka należałoby (po słowach „miejsc kultu” postawić dwukropek).

Ponadto domy biskupie, plebanie, konwenty, trybunały i archiwa kościelne zostały zaliczone do przypadłości kościołów, kaplic i cmentarzy, co nie w każdym przypadku ma miejsce.

Wreszcie w sformułowaniu paragrafu nie rozróżniono obiektów kultu (sakralnych; kościoły, kaplice) i obiektów kościelnych (domy biskupie, plebanie, itp.).

Jak się wydaje, pierwsza część ust. 2 mogłaby przyjąć następujące brzmienie: „W zgodności z ustawodawstwem, Republika Kongo zapewnia nienaruszalność miejsc kultu i cmentarzy, wraz z przypadłościami, jak również obiektów kościelnych, w szczególności domów biskupich, plebanii, konwentów, kurii arcybiskupich i biskupich, trybunałów kościelnych, archiwów kościelnych i muzeów kościelnych”.

W ust. 3 układające się strony przyjęły, iż „w przypadku poważnego i potwierdzonego niebezpieczeństwa dla osób lub dóbr, kompetentne Władze kongijskie mogą podjąć wszystkie konieczne środki ochrony, z zastrzeżeniem uprzedniego powiadomienia kompetentnej Władzy kościelnej, to jest biskupa diecezjalnego i osoby odpowiedzialnej za obiekt, o który chodzi”¹⁸.

---

alla medesima Autorità, per eseguire un mandato giudiziario concernente persone accusate di delitti commessi sul territorio dello Stato”.

¹⁸ „Nel caso di rischi gravi e accertati per la sicurezza delle persone o dei beni, le Autorità congolesi competenti possono prendere tutte le necessarie misure di protezione, con riserva di avvertirne previamente le Autorità ecclesiastiche competenti, cioè il Vescovo diocesano e la persona responsabile dell’edificio in questione”.

Tego rodzaju przepis jest w umowach konkordatowych standardem, choć w niektórych przewidziane jest pominięcie powiadomienia władz kościelnych (w określonych okolicznościach)¹⁹.

4. Obsadzanie urzędów kościelnych (art. 7)

Art. 7 ust. 1 zawiera gwarancję generalną, w myśl której „nominacje, jak również przydzielanie stanowisk kościelnych są zastrzeżone wyłącznie Kościołowi katolickiemu, w zgodności z normami prawa kanonicznego”²⁰.

Wolno przyjąć, iż wzmianka o „przydzielaniu stanowisk kościelnych” jest niepotrzebna, gdyż *de facto* dokonuje się ono poprzez nominację. Poza tym, zamiast mówić o zastrzeżeniu tychże nominacji „Kościołowi katolickiemu”, bardziej właściwe byłoby posłużenie się zwrotem „kompetentnym władzom Kościoła katolickiego”.

Ust. 2 dotyczy biskupów, a konkretnie ich „nominacji, przeniesienia, pozabawienia i przyjęcia rezygnacji”, które to akty „należą wyłącznie do Stolicy Apostolskiej”²¹.

W ust. 3 postanowiono, iż „przed ogłoszeniem nominacji biskupa diecezjalnego, Stolica Apostolska, tytułem uprzejmości, poda poufnie do wiadomości Rządu kongijskiego nazwisko elekta”²².

---

¹⁹ Por. *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie dnia 28 lipca 1993 roku*, Dz. U. z 1998 r., Nr 51, poz. 318 [dalej cyt.: Konkordat], art. 8 ust. 5: „Władza publiczna może podjąć niezbędne działania w miejscach określonych w ustępie 3 [miejsca sprawowania kultu i cmentarze – W.G.] także bez uprzedniego powiadomienia władzy kościelnej, jeśli jest to konieczne dla ochrony życia, zdrowia lub mienia”.

²⁰ „Le nomine, come anche l’attribuzione delle cariche ecclesiastiche, sono riservate esclusivamente alla Chiesa cattolica, in conformità alle norme del diritto canonico”.

²¹ „La nomina, il trasferimento, la destituzione e l’accettazione della rinuncia dei Vescovi spetta esclusivamente alla Santa Sede”. Analogiczny (bardziej uproszczony) przepis konkordatu polskiego brzmi następująco: „Mianowanie i odwoływanie biskupów należy wyłącznie do Stolicy Apostolskiej” (Konkordat, art. 7 ust. 2).

²² „Prima della pubblicazione della nomina di un Vescovo diocesano, la Santa Sede, a titolo di cortesia, farà conoscere confidenzialmente al Governo congolese il nome dell’eletto”.

W najnowszych umowach Stolicy Apostolskiej z państwami tego rodzaju uzgodnienie stało się czymś powszechnym²³.

5. Sprawy karne duchownych i osób zakonnych oraz sekrety: spowiedzi i zawodowy (art. 8-9)

W art. 8 ust. 1 przyjęto, iż „w przypadku jakiegokolwiek doniesienia, dochodzenia lub postępowania sądowego dotyczących duchownego lub zakonnika (zakonnicy), władze sądownicze powiadomią uprzednio poufnie biskupa miejsca zamieszkania zainteresowanego o motywach takiego środka. Jeśli chodzi o członka instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostolskiego, zostanie poinformowany również jego bezpośredni przełożony”²⁴.

Z tak sformułowanego zdania pierwszego jednoznacznie wynika, iż obowiązek powiadomienia biskupa miejsca zamieszkania zainteresowanego istnieje nie tylko w odniesieniu do duchownego diecezjalnego, lecz również zakonnika (zakonnicy). Natomiast w przypadku wymienionych w pierwszym zdaniu działań podjętych w stosunku do zakonnika (zakonnicy) istnieje – ponadto – obowiązek poinformowania jego (jej) bezpośredniego przełożonego (przełożonej).

Wolno zauważyć, iż bardziej właściwe (dla spójności przepisu) byłoby posłużenie się terminami „członek (członkini) instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostolskiego” już w pierwszym zdaniu.

Ust. 2 odnosi się z kolei do wymienionych w ustępie działań podjętych wobec „biskupa lub kapłana, który wykonuje jurysdykcję równoważną w stosunku do jurysdykcji biskupa diecezjalnego”; w takim przypadku „zo-

---

²³ Zob. Konkordat, art. 7 ust. 4; *Accord-Cadre entre le Saint-Siège et la République du Burundi sur matières d'intérêt commun* (6.11.2012), AAS 106 (2014), art. 7 ust. 3.

²⁴ „Per qualsiasi denuncia, indagine o azione giudiziaria riguardante un chierico o un religioso (religiosa), le Autorità giudiziarie faranno conoscere previamente e confidenzialmente al Vescovo del luogo del domicilio dell'interessato i motivi di tali misure. Se si tratta di un membro di un Istituto di vita consacrata o di una Società di vita apostolica, ne sarà informato anche il suo diretto Superiore”.

stanie uprzednio poinformowana Stolica Apostolska co do przedsięwzięć, które w stosunku do niego zamierza się podjąć”²⁵.

W myśl kan. 381 § 2 i 368 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.²⁶, zrównanymi w prawie z biskupem diecezjalnym są: prałat terytorialny, opat terytorialny, wikariusz apostolski, prefekt apostolski i administrator apostolski mianowany na stałe.

Z kolei art. 9 poświęcono sekretowi spowiedzi i sekretowi zawodowemu.

W ust. 1 czytamy, że „sekret spowiedzi sakramentalnej jest absolutny, i dlatego nienaruszalny. Nigdy więc nie dopuszcza się przesłuchiwania duchownego w tej materii”²⁷.

Z uwagi na to, że słuchanie spowiedzi jest zastrzeżone kapłanowi, zamiast zwrotu „przesłuchiwanie duchownego” (duchownym jest także diakon) właściwszym byłby tu zwrot „przesłuchiwanie kapłana”.

Ust. 2 natomiast chroni sekretu tzw. zawodowego stwierdzając, że „biskupi, kapłani i zakonnicy (zakonnice) mają prawo do respektowania obowiązku sekretu, związanego z ich posługą lub stanem życia, w ten sam sposób jak wykonujący inne zawody, w stosunku do których uznane jest poszanowanie sekretu zawodowego”²⁸.

²⁵ „Se si tratta di un Vescovo o di un sacerdote che esercita una giurisdizione assimilabile a quella di un Vescovo diocesano, la Santa Sede sarà previamente informata sulle misure che si intendono prendere nei suoi confronti”.

²⁶ *Codex Iuris Canonici auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus* (25.01.1983), AAS 75 (1983), pars II, s. 1-317; tekst polski: *Kodeks Prawa Kanonicznego*, przekład polski zatwierdzony przez Konferencję Episkopatu, Pallottinum, Poznań 1984.

²⁷ „Il segreto della confessione sacramentale è assoluto e, pertanto, inviolabile. Non è quindi mai permesso di interrogare un chierico su questa materia”.

²⁸ „Vescovi, i sacerdoti, i religiosi (le religiose) hanno diritto al rispetto dell’obbligo al segreto, legato al loro ministero o stato di vita, allo stesso modo che per i membri di altre professioni, ai quali è riconosciuto il rispetto del segreto professionale”. Por. *Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Guinea Equatoriale sulle relazioni tra la Chiesa Cattolica e lo Stato – Acordo entre la República de Guinea Ecuatorial y la Santa Sede sobre las relaciones entre la Iglesia Católica y el Estado* (13.10.2012), AAS 105 (2013), art. 9 ust. 1; *Accordo tra la Santa Sede e la Repubblica di Capo Verde sullo statuto giuridico della Chiesa cattolica in Capo Verde – Acordo entre a Santa Sé e a República de Cabo Verde relativo ao estatuto jurídico de Igreja católica em Cabo Verde* (10.06.2013), AAS 106 (2014), art. 9 ust. 2.

6. Dobra materialne kościelnych osób prawnych i fundacje (art. 10)

W art. 10 ust. 1 strony uzgodniły, iż „kościelne osoby prawne mogą nabywać, posiadać, dysponować i alienować dobra ruchome i nieruchome, jak również prawa majątkowe, zgodnie z prawem kanonicznym i obowiązującym ustawodawstwem Republiki Konga”²⁹.

Natomiast w ust. 2 tegoż artykułu przyjęto: „Te same kościelne osoby prawne mogą ponadto zakładać fundacje, których działalność, jeśli dotyczy skutków cywilnych, będzie podlegać normom prawnym i regulaminowym”³⁰.

W jednej i drugiej normie gwarancja Państwa kongijskiego idzie w parze z gwarancją strony kościelnej (respektowania prawa państwowego).

7. Wydawanie przez Kościół publikacji oraz posługiwanie się środkami przekazu (art. 11)

Art. 11 ust. 1 stanowi, że „Kościół katolicki cieszy się wolnością wydawania, publikowania, upowszechniania i sprzedawania książek, czasopism, wydawnictw literackich lub artystycznych, środków audiowizualnych i materiału informacyjnego, jak również wolnością organizowania wszelkiej działalności ściśle powiązanej z jego misją apostołską, z zastrzeżeniem przestrzegania porządku publicznego oraz godności i wolności obywateli”³¹.

Wydaje się, że druga część ustępu (swoboda organizowania przez Kościół katolicki wszelkiej działalności ściśle powiązanej z jego misją apostołską) jest zbędna, stanowi bowiem powtórzenie gwarancji wpisanej do art. 6 ust. 1 („Republika Konga gwarantuje Kościołowi katolickiemu swobodne wykonywanie swojej misji apostołskiej”).

---

²⁹ „Le persone giuridiche ecclesiastiche possono acquisire, possedere, disporre e alienare beni mobili e immobili, come anche diritti patrimoniali, in conformità con il diritto canonico e la legislazione in vigore nella Repubblica del Congo”.

³⁰ „Esse possono, inoltre, istituire fondazioni, le cui attività, per quanto attiene ai loro effetti civili, saranno sottoposte alle norme legali e regolamentari congolesi”.

³¹ „La Chiesa cattolica gode della libertà di editare, di pubblicare, di divulgare e di vendere libri, giornali, produzioni letterarie o artistiche, mezzi audiovisivi e materiale informatico, nonché della libertà di organizzare ogni attività strettamente connessa con la sua missione apostolica, con riserva del rispetto dell'ordine pubblico e della dignità e libertà dei cittadini”.

W ust. 2 zaś postanowiono: „Kościołowi katolickiemu gwarantuje się swobodę dostępu do środków publicznych komunikowania, podobnie jak prawo tworzenia i bezpośredniego prowadzenia dzienników, radia lub kanałów telewizyjnych, także poprzez środki informacyjne (Internet), zgodnie z obowiązującym ustawodawstwem kongijskim”³².

Ta klauzula końcowa stanowi gwarancję Kościoła katolickiego dotyczącą respektowania odnośnych przepisów prawa kongijskiego.

8. Zrzeszanie się wiernych (art. 12)

Przedmiotem art. 12 jest gwarancja, której udziela Republika Konga stwierdzając, że „uznaje i wspiera, w ramach norm prawnych kanonicznych i kongijskich, prawo wiernych katolickich do zrzeszania się w celu pełnienia specjalnych form działalności w zakresie misji Kościoła. Podlegając ustawodawstwu kongijskiemu w tym, co dotyczy aspektów cywilnych ich działalności, stowarzyszenia te, na mocy ich charakteru interesu ogólnego, mogą jednak korzystać z dyspozycji szczególnych, stosownie do ich statutów i ich zdolności prawnej, przewidzianych w umowie zawartej między Rządem kongijskim i Konferencją Biskupów Konga, uprzednio upoważnioną przez Stolicę Apostolską”³³.

Tak więc Kościół katolicki otrzymał zapewnienie wspierania prawa wiernych do zrzeszania się w celach związanych z misją Kościoła, w zgodności z prawem kanonicznym i prawem kongijskim. Jednocześnie Państwo uznało, że jeśli dane stowarzyszenie wiernych służy interesowi ogólnemu, będzie mogło korzystać ze szczególnych dyspozycji (korzystnych społecznie i fi-

---

³² „È garantito alla Chiesa cattolica un libero accesso ai mezzi pubblici di comunicazione così come il diritto di creare e di gestire direttamente giornali, radio o canali di televisione, compreso attraverso mezzi informatici (internet), in conformità con la legislazione congolese vigente”.

³³ „La Repubblica del Congo riconosce e protegge, in applicazione delle norme giuridiche congolese e canoniche, il diritto dei fedeli cattolici di associarsi per perseguire attività specifiche nell’ambito della missione della Chiesa. Pur essendo sottomesse alla legislazione congolese in ciò che attiene agli aspetti civili delle loro attività, queste associazioni, in forza del loro carattere di interesse generale, potranno tuttavia beneficiare di disposizioni particolari relative ai loro statuti e alla loro capacità giuridica, previste da un accordo stipulato fra il Governo congolese e la Conferenza Episcopale del Congo, agendo quest’ultima con la previa approvazione della Santa Sede”.

nansowo), stosownie do statutu tegoż stowarzyszenia i jego zdolności prawnej, przewidzianych w odrębnej umowie Rządu kongijskiego i miejscowej Konferencji Biskupów, mającej upoważnienie Stolicy Apostolskiej (do zawarcia takiej umowy).

9. Prowadzenie przez Kościół działalności wychowawczej (art. 13)

W art. 13 Państwo kongijskie uznało „prawo Kościoła katolickiego do zakładania instytucji wychowawczych na wszystkich poziomach i kierowania nimi według norm kanonicznych, z zachowaniem ustawodawstwa kongijskiego”³⁴.

Chodzi więc o prawo Kościoła katolickiego do zakładania (i kierowania nimi) wszelkiego rodzaju placówek oświatowych i wychowawczych (przedszkole, szkół, sierocińców, itp.), stosownie do przepisów zarówno prawa kanonicznego, jak i prawa kongijskiego. Kościół katolicki zobowiązał się tutaj do stosowania się do prawa państwowego.

10. Opieka duszpasterska kapelanów nad członkami publicznych sił kongijskich i sił zbrojnych oraz nad wiernymi przebywającymi lub pracującymi w zakładach penitencjarnych i szpitalnych oraz w instytutach opieki medycznej i społecznej (art. 14)

Art. 14 umowy ramowej zawiera gwarancję, w myśl której „Republika Konga gwarantuje Kościołowi katolickiemu prawo do wyznaczania kapelanów, którzy przyjmą posługę przewodników duchowych wiernych katolików, członków publicznych sił kongijskich i sił zbrojnych, jak również wiernych, którzy przebywają lub pracują w strukturach penitencjarnych lub szpitalnych oraz w instytutach opieki medycznej i społecznej”³⁵.

---

³⁴ „La Chiesa cattolica ha il diritto di creare istituzioni educative di tutti i livelli e di gestirle secondo le norme canoniche e nel rispetto della legislazione congolese”.

³⁵ „La Repubblica del Congo garantisce il diritto della Chiesa cattolica di designare cappellani che assumeranno l’incarico di guida spirituale presso i fedeli cattolici, membri della forza pubblica congolese e delle forze armate, come anche presso i fedeli che dimorano o lavorano nelle strutture penitenziarie od ospedali ere e negli istituti di assistenza medica e sociale”.

Chodzi więc o zapewnienie opieki duszpasterskiej (przez posługę kapłanów) katolikom zatrudnionym w „publicznych siłach kongijskich” (policji i innych służbach publicznych), pełniącym służbę wojskową oraz zatrudnionym i przebywającym w zakładach penitencjarnych, szpitalach i zakładach opieki medycznej i społecznej.

11. Tworzenie przez Kościół katolicki instytucji charytatywnych, wychowawczych i opieki społeczno-zdrowotnej oraz udział finansowy Państwa w działalności Kościoła katolickiego na rzecz dobra wspólnego w zakresie zdrowia, wychowania oraz pomocy społecznej i medycznej (art. 15)

W art. 15 ust. 1 zamieszczono stwierdzenie, iż „Kościół katolicki ma prawo swobodnego tworzenia instytucji mających na celu wykonywanie działalności charytatywnej, wychowawczej i opieki społecznej i medycznej związanymi z jego misją duchową”³⁶.

Nietrudno zauważyć, iż gwarancja prowadzenia przez Kościół katolicki działalności wychowawczej została wpisana, jak to wyżej przytoczono, już w art. 13, niepotrzebnie więc powtórzono ją w art. 15 ust. 1.

Z kolei w ust. 2 układające się strony przyjęły, iż „kompetentne władze Republiki Kongo i Konferencja Biskupów Kongo, w granicach możliwości ekonomicznych Państwa kongijskiego, będą mogli znaleźć uzgodnienia co do udziału finansowego państwowego na rzecz dzieł Kościoła katolickiego w Republice Kongo, które służą dobru wspólnemu w dziedzinie zdrowia, wychowania oraz pomocy społecznej i medycznej”³⁷.

Jest to zatem zapowiedź dotycząca możliwości udzielania przez Państwo kongijskie wsparcia finansowego w prowadzeniu przez Kościół katolicki wymienionych w ustępie dzieł, które służą dobru wspólnemu. Konkretnie

---

³⁶ „La Chiesa cattolica ha il diritto di creare liberamente delle istituzioni per esercitare attività caritative, educative e di assistenza socio-sanitaria connesse con la sua missione spirituale”.

³⁷ „Le autorità competenti della Repubblica del Congo e la Conferenza Episcopale del Congo, nei limiti delle possibilità economiche dello Stato congolese, potranno trovare degli accordi in vista di una partecipazione finanziaria statale in favore delle opere della Chiesa cattolica nella Repubblica del Congo che sono al servizio del bene comune nel campo della salute, dell'educazione e dell'assistenza sociale e medica”.

uzgodnienia w tej kwestii pozostawiono stosownej umowie pomiędzy Państwem kongijskim i tamtejszą Konferencją Biskupów³⁸.

12. Postanowienia końcowe (art. 16-18)

Trzy ostatnie artykuły umowy ramowej poświęcono postanowieniom końcowym.

W art. 16 ust. 1 strony postanowiły, że „ewentualne trudności, które mogą powstać co do interpretacji i stosowania umowy, Stolica Apostolska i Republika Konga będą rozwiązywać na drodze dyplomatycznej”³⁹.

Oznacza to, że ewentualne rozbieżności bądź w samej wykładni danego przepisu umowy bądź jego stosowania Stolica Apostolska (przez swoją Nuncjaturę Apostolską) i Republika Konga (przez swój Rząd) będą je rozwiązywać.

Ust. 2 dotyczy ewentualnych rozwiązań na przyszłość i stanowi, że „materie wspólnego interesu, które wymagałyby rozwiązań nowych lub uzupełniających, będą rozważane przez wspólną umowę zawartą między układającymi się stronami”⁴⁰.

Wreszcie w ust. 3 stwierdzono, że „Stolica Apostolska i Republika Konga uzgadniają, że gdy chodzi o materie wspólnego interesu, to zawrą specjalne umowy, związane z obecną umową ramową”⁴¹.

Przepis ten wskazuje, że jeśli chodzi o sprawy „wspólnego interesu”, a więc takie, którymi są zainteresowane obydwie strony, i jednocześnie powiązane są z regulacjami umowy ramowej, to układające się strony zawrą nowe, odpowiednie umowy. Przykładem może być tutaj dyspozycja art. 15 ust. 2.

---

³⁸ Por. *Accord-Cadre entre le Saint-Siège et la République du Burundi*, art. 17.

³⁹ „La Santa Sede e la Repubblica del Congo risolveranno, per via diplomatica, le eventuali difficoltà che possano sorgere dall’interpretazione e dall’applicazione del presente Accordo Quadro”.

⁴⁰ „Le materie di comune interesse, che richiedano soluzioni nuove o supplementari, saranno trattate comune intesa dalle Parti contraenti”.

⁴¹ „La Santa Sede e la Repubblica del Congo convengono concludere, su materie di comune interesse, atti pattizi specifici e connessi con il presente Accordo Quadro”.

W art. 17 stanowi się, że „obecna umowa ramowa może zostać poprawiona, zrewidowana lub zmodyfikowana z inicjatywy jednej z układających się stron. Dyspozycje poprawione, zrewidowane lub zmodyfikowane wejdą w życie po zaaprobowaniu ich przez układające się strony”⁴².

Należy zauważyć, że nie chodzi tutaj o uzgodnienia w zupełnie nowych lub uzupełniających materiałach (nie ma ich w umowie ramowej, zob. art. 16 ust. 2), lecz o poprawienie, rewizję czy modyfikację uzgodnień zawartych w umowie ramowej.

Art. 18 zawiera stwierdzenie, iż „obecna umowa ramowa będzie ratyfikowana według procedur przewidzianych przez własne normy konstytucyjne układających się stron i wejdzie w życie od momentu wymiany dokumentów ratyfikacyjnych”⁴³.

13. Uwagi końcowe

Zaprezentowana umowa ramowa między Stolicą Apostolską i Republiką Konga w sprawie relacji między Kościołem katolickim i Państwem z 3 lutego 2017 r. stanowi doniosły akt normatywny regulujący wzajemne relacje tych dwóch wspólnot: religijnej i politycznej. W Preambule umowy strony wyraziły pragnienie określenia – w ramach prawnych – wzajemnych relacji między Kościołem katolickim i Państwem kongijskim. Znaczącą okolicznością przemawiającą za zawarciem takiego traktatu było niewątpliwie to, że kraj ten zamieszkuje większość katolicka, a Kościół katolicki spełnia tam ważną rolę. Dano zresztą temu wyraz w Preambule, w której podkreślono znaczenie Kościoła katolickiego i jego wiernych w życiu narodowym Konga oraz rolę tegoż Kościoła w rozwoju duchowym, społeczno-kulturalnym i pedagogicznym narodu kongijskiego.

Uzgodnienia podjęte przez układające się strony w umowie ramowej odnoszą się do wielu dziedzin życia i generalnie nie odbiegają od przyjętych

---

⁴² „Il presente Accordo Quadro può essere emendato, rivisto o modificato su iniziativa di una delle Parti contraenti. Le disposizioni emendate, riviste o modificate entreranno in vigore dopo essere state approvate dalle Parti contraenti”.

⁴³ „Il presente Accordo Quadro sarà ratificato secondo le procedure, previste dalle norme costituzionali proprie delle Alte Parti contraenti, ed entrerà in vigore a partire dallo scambio degli strumenti di ratifica”.

standardów tego rodzaju traktatów zawieranych w ostatnich latach. Podstawą dla regulacji szczegółowych jest wpisana do art. 2 zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła, każdego w swojej dziedzinie, „uzupełniona” wzmianką o ich suwerenności. Znacząca jest również gwarancja dana Kościołowi katolickiemu (w art. 6 ust. 1) swobodnego pełnienia jego własnej misji. Za oryginalne można uznać uzgodnienie przyjęte w art. 16 ust. 3, dotyczące zapowiedzi zawarcia przez strony specjalnych umów w przedmiocie wspólnego ich interesu.

Co się tyczy samej redakcji umowy ramowej, to – jak to sygnalizowano przy omawianiu poszczególnych postanowień – w kilku przypadkach wydaje się obarczona pewnymi mankamentami.

PIŚMIENNICTWO

- Dziura, Ryszard. 2002. „Kongo, Republika Konga, République du Congo.” W *Encyklopedia Katolicka*, t. 9, red. Bogusław Migut, 601-603. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.
- Góralski, Wojciech, i Witold Adamczewski. 1994. *Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską z 28 lipca 1993 r.* Płock: Płockie Wydawnictwo Diecezjalne.
- Góralski, Wojciech. 2015. „Gwarancje wolności religijnej w konkordacie między Stolicą Apostolską i Republiką Zielonego Przylądka.” *Opolskie Studia Administracyjno-Prawne* 13, nr 4:77-95.
- Krukowski, Józef. 2000. *Kościół i państwo. Podstawy relacji prawnych.* Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL.
- Krukowski, Józef, i Krzysztof Warchałowski. 2000. *Polskie prawo wyznaniowe.* Warszawa: Wydawnictwa Prawnicze PWN.

Umowa ramowa między Stolicą Apostolską i Republiką Konga w sprawie relacji między Kościołem katolickim i Państwem z 3 lutego 2017 roku

Streszczenie

Wśród państw afrykańskich, które zawarły umowę ze Stolicą Apostolską, znalazła się m.in. Republika Konga. Umowa ramowa (*Accordo Quadro*) została zawarta 3 lutego 2017 r. w Brazzaville. W Preambule umowy strony wyraziły pragnienie określenia – w ramach prawnych – wzajemnych relacji między Kościołem katolickim i Państwem kongijskim.

Uzgodnienia podjęte przez układające się strony w umowie ramowej odnoszą się do wielu dziedzin życia i generalnie nie odbiegają od przyjętych standardów tego rodzaju traktatów zawieranych w ostatnich latach. Podstawą dla regulacji szczegółowych jest wpisana do art. 2 zasada niezależności i autonomii państwa i Kościoła, każdego w swojej dziedzinie, „uzupełniona” wzmianką o ich suwerenności. Znacząca jest również gwarancja dana Kościołowi katolickiemu (w art. 6 ust. 1) swobodnego pełnienia jego własnej misji.

Pewne obiekcje budzi redakcja niektórych artykułów traktatu.

Słowa kluczowe: umowa ramowa, Stolica Apostolska, Republika Kongo, uzgodnienia, niezależność i autonomia

**Framework Agreement Between the Holy See and the Republic of Congo
on the Relationship Between the Catholic Church and the State
of 3 February 2017**

Summary

Among African countries that have concluded an agreement with the Holy See, there is, among others, Republic of Congo. The framework agreement (*Accordo Quadro*) was concluded on February 3, 2017 in Brazzaville. In the preamble to the agreement, the parties expressed the desire to define – within the legal framework – the mutual relations between the Catholic Church and the Congolese State.

The arrangements made by the contracting parties in the framework agreement relate to many areas of life and generally do not depart from the accepted standards of such treaties concluded in recent years. The basis for detailed regulations is entered in art. 2 the principle of independence and autonomy of the state and the Church, each in their own field, “supplemented” with a mention of their sovereignty. The guarantee given to the Catholic Church (in Art. 6 para. 1) of the free exercise of its own mission is also significant.

The editorial board of some articles of the treaty raises some objections.

Key words: framework agreement, Holy See, Republic of Congo, arrangements, independence and autonomy

Information about Author: Rev. WOJCIECH GÓRALSKI, Professor, Head of the Department of Church Family Law, Faculty of Canon Law, Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw; ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa, Poland; e-mail: w_goralski@wp.pl; <https://orcid.org/0000-0001-6548-4120>

